

DE KEIENKLOPPER

door J. B. BERNINK

Het was omstreeks 1896. Als achttienjarige jongeling was ik leerling op de Normaalschool te Oldenzaal. Elke dag wandelde ik de 10 kilometer lange straatweg Denekamp—Oldenzaal, vice versa. Een fiets of „vilsepé” zag men nog zeer zelden.

De weg was voor het grootste deel een mac-adamweg, stenen en grind, ingewalst met wat zandige leem uit de Lutte. Bij regen pap, bij droog weer stof. Gelukkig dat er toen nog geen auto's waren, anders hadden de bloemen op de berm van de weg haar frisse kleur niet kunnen behouden.

Een deel van de straatweg — door Napoleon getraceerd — had echter nog de oude bekleding met veldkeien, — kinderhoofdjes, — maar wat steviger en solieder. De bonte keien konden tegen de stoten van de zwaarste vrachtwagens.

Op een goede dag verschenen er een paar arbeiders met schop en houweel om de laatste resten der oude straat te verwijderen. Langs de weg werden ze in lange ribben neergeveld. Hun dienst hadden ze gedaan. In andere vorm zouden ze dienstbaar gemaakt worden aan hetzelfde doel.

Er kwam een tenger mannetje met zware klompen aan en een hamer in de vuist. Een hamer, kleiner dan de vuist. Een hamer met een zwiepend dunne steel, wel een halve meter lang. Met dat eenvoudige instrument ging hij de keien te lijf, dat het vuur eruit sprong. Het ijzer,

staalhard, beukte op de harde keienkoppen, op graniet, op diabaas, op gabbro's, op kwartsieten. Het was een bonte rij langs de weg, rose en rood, zwart en grijs. Zij werden geslagen tot kantige brokken van 4 à 5 centimeter lang en breed. Dan kwam de opzichter, met de hoeveelheid in m³. Er werd wat witkalk overheen gesputterd en de keienklopper ging dan met het werk door, het eendere werk van iedere dag, om weer kubieke meters steenslag te maken. Vele hamerstelen versleet hij en vele klompen. Ja, vele klompen, want vaak moest hij de keien klemmen tussen bodem en klomp en dan gebeurde het heel licht, dat hij de klomp in plaats van de steen raakte. Voor de stenen op zich zelf had ik toen nog weinig belangstelling.

Wel lette ik gedurende de wandeling op bloemen en vogels; een steen was voor mij nog maar een steen. In ons aardrijkskundeleerboek van Schuiling stond wel: Graniet bestaat uit kwarts, veldspaat, glimmer en hoornblende, maar: wat was nu de kwarts, de veldspaat? Waaraan waren die te kennen? Daar ik graag iets wou leren wat het boek dicteerde, nam ik een graniet mee ter school, tenminste, wat volgens mijn mening een graniet kon zijn. En vroeg aan de leraar, hoofd der school in De Lutte: „Is dit graniet? En wat is nu kwarts, veldspaat, glimmer en hoornblende? Het antwoord was niet erg inlichtend. Nors kwam het eruit: „Dat weet ik niet, moet je maar van buiten leren!” En door dit bescheid bleef het geologische zaadje voor lange jaren als dood in de aarde liggen. Dood, of slapend, tot Heimans het in 1910 kwam wekken.

Af en toe had ik wel met stenen kennis gemaakt. Toen ik omstreeks acht jaar oud was, moest ik elke Zaterdag een *graantsteen* fijnkloppen, waarmee moeder onze klompjes dan extra wit schuurde. Een graantsteen is een Bentheimer zandsteen; graant, grand of grant — hoe men het spellen wil — betekent „zand”, „korrel”, fijn deeltje”, „gruis” en is hetzelfde als ons *grind*. — Onze arbeider in die dagen stak nog geregeld zijn pijpje op met vuurslag en tonder, en zo maakte ik kennis met *vuursteen*. Verder ging mijn kennis niet, al had ik de molenaar wel eens aangetroffen, als hij aan 't „billen” of rillen slaan was in de Niedermendiger *bazalt-lava*, die al sedert de Romeinse tijd *het* materiaal is voor molenstenen, die in Andernach verladen werden naar Holland.

De keienklopper heeft in Twente geen bestaan meer. Hij moet naar Drente. Daar zag ik keien liggen — en welke knapen! In honderd meters lange rijen. Ook op de Humling over de grens zag ik ze, prachtige soorten. Ik kon er niet afblijven. Had ik maar een auto bij me gehad! De Humling was en is *het Vuursteenland* evenals Drente, maar grootser, antieker. Bij Börger ligt een der grootste zwerfstenen van Noordwest-Duitsland. Daar kan geen kei in Holland aan tippen.

Ongetwijfeld waren er voor honderd jaar veel meer keien in Twente

dan nu. Zaagt ge de granietporfier, die voor het Rijksmuseum te Enschede ligt? Gehaald van het erve Roolvink te Lonneker. In de Overijsselse Almanak voor Oudheid en Letteren, jaargang 1844, staat een opstel van P. J. Molhuizen. „De opdelvingen van grind in Overijssel.” De schrijver zegt hier: „Onze Overijsselsche gronden zijn, even gelijk die van naburige landen en van een groot gedeelte van noordelijk Europa, met eene menigte verbrokene en vergruisde fragmenten van zeer verschillende steensoorten, doch voornamelijk van granietaardige rotsen, bedekt, waarvan sommige verbazend groote blokken zijn. In Julij 1842 werd in de gemeente Lonneker, ten westen van den nieuwen grindweg naar Enschede, een kolossale keisteen, ter grootte van 24 kubiekellen, ontdekt. Men berekende, bij het vinden, dat van denzelfden, naar de manier van Mac-Adam, een eind wegs van 40 ellen lengte, 3 ellen breed en 20 duimen dik, konde gemaakt worden. Intusschen heeft de uitkomst deze verwachting nog overtroffen, en het is ons uit eene officiële opgave gebleken, dat eene lengte van *achtenzeventig* ellen met dezen éénigen steen bevoerd is. Een ander exemplaar is de groote steen op de markt te Oldenzaal, die, gelijk sommigen meenen, aan onze Heidensche voorvaders tot een altaar gëdiend heeft, waarop bloedige offers aan Wodan geplengd werden. Nog merkwaardiger is de groote steen op den Lemelerberg, door sommigen wel eens voor een aërolith, door anderen voor met metaaldeelen bezwangerd gehouden, die echter uit fijnkorrelig graniet met veel *mica* of *glimmer* schijnt te bestaan, naar het gevoelen van bevoegde beoordeelaars. Groote brokken liggen elders in de heiden verspreid, ook in de Zuiderzee, en deze worden sedert eenigen tijd bij laag water opgehaald, om de Overijsselsche zeeveringen te versterken, hetgeen aan de arme bewoners dier streken eenige verdienste geeft. Het is thans het algemeen gevoelen, dat deze fragmenten van rotsen meest uit het Noorden zijn gekomen, bijzonder van het Skandinavische schiereiland; de steensoorten moeten zulks aanduiden”

Om zo'n dikke Lonneker kei te vergruizelen, zullen veel ponden buskruit en veel klompen nodig zijn geweest.

Nu lopen er andere keienkloppers in Twente rond met schoenen aan en een zak met hamer en beitel op de rug! Zij dwalen over de heiden, speuren naar zand- en grindgroeven, naar pas geploegde velden, waar de keien zijn blootgekomen en misschien al in hopen langs de akkers zijn neergevleid, De keienspeurders zijn vele in getal. Veel waardevols is gevonden. Musea en particuliere kasten zitten barstensvol. Wie zijn de geleerden, die conclusies weten te trekken uit al dit materiaal? Wanneer komen ze?

Denekamp, Oct. 1946.